

МОНІТОРИНГ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

У статті представлено результати експериментального дослідження перевірки ефективності авторської технології формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами специфічних педагогічних ситуацій. Виокремлено проблему даного феномену. Проаналізовано специфіку й особливості професійного мислення вчителя фізичної культури. Доведено, що поетапна реалізація даної технології забезпечує позитивні зміни у рівнях сформованості професійного мислення, що сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців визначеного профілю.

Ключові слова: професійне мислення, технологія формування, педагогічна діяльність, педагогічна ситуація.

Постановка проблеми. В умовах гуманізації освіти в Україні створюються сприятливі умови для розвитку особистості, задоволення її потреб та інтересів. Саме фізичне виховання, невід’ємна складова навчального процесу, за певних обставин може сприяти зміцненню та збереженню здоров’я підростаючого покоління. Тому важлива роль у навчально-виховному процесі сучасної школи належить діяльності вчителя фізичної культури, який має досконало володіти професійним мисленням, фундаментальними і спеціальними знаннями й уміннями, практичними навичками, активно здійснювати пропаганду здорового способу життя, що відповідає принципу гуманності.

Сучасна педагогічна наука і практика розглядає цілі, засоби, зміст і форми професійної педагогічної діяльності в контексті суспільних потреб щодо модернізації навчального процесу як системи неповторних, унікальних за своєю природою педагогічних явищ, які безперервно змінюються і зумовлюють потребу в забезпеченні гнучкого, винахідливого, продуктивного, концептуально багатого, нестандартного професійного мислення вчителя фізичної культури.

Сучасні вимоги до такої професійної підготовки концентруються сьогодні навколо професійного мислення майбутнього фахівця, найважливішою ознакою якого є його творчий характер. Серед якостей, особливостей, властивостей, рис, без яких неможна уявити сучасного вчителя фізичної культури, важливими є здатність до системного аналізу, гнучкість педагогічного мислення, імпровізація, вміння фантазувати та ін. Саме це формує педагогічну спостережливість, уміння планувати майбутній педагогічний процес, що вимагає використання педагогічних ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійного мислення – це гостре питання філософії, педагогіки, психології, вона вимагає системного аналізу сучасної проблеми становлення особистості вчителя, його професійних якостей. Підходи до цієї проблеми трансформуються у світлі нових тенденцій та можливостей людства, його нових ціннісних орієнтацій. Загалом психологічно-педагогічні аспекти формування професійного мислення вчителя висвітлено в працях М. Я. Басова, А. А. Баталова, М. М. Кашапова, Ю. К. Кулоткіна, Г. О. Нагорної, Е. К. Осипової, Г. С. Сухобської та ін. Концептуальні положення щодо особистісно-професійного розвитку вчителя досліджували Г. П. Васянович, Л. С. Виготський, Ф. Н. Гоноволін, О. А. Дубасенюк, Н. В. Кузьміна, В. О. Сластьонін та ін. Професійні особливості діяльності вчителя фізичної культури розглядали Я. Бельський, Н. Ю. Воляннюк, Л. О. Демінська, О. В. Петунін, Л. П. Сущенко, В. Т. Ялович та ін. Система формування професійної педагогічної спрямованості студентів факультетів фізичного виховання стала предметом дослідження В. М. Видріна, М. В. Карченкової, Б. М. Шияна та ін. Використання педагогічних ситуацій у професійній підготовці учителів досліджували В. В. Каплинський, О. В. Матвієнко, Л. Ф. Спирін, А. В. Фурман, зокрема учителів фізичної культури – О. Й. Ємець, Р. П. Карпюк та ін.

Педагогічна діяльність потребує від учителя фізичної культури оперування комплексом професійних знань, педагогічною технікою, системою здібностей до педагогічної діяльності, оскільки кожного дня, кожної хвилини перед педагогом постають безліч ситуацій, що потребують відповідного реагування, прийняття рішень і т.п. Власне, уся педагогічна діяльність, увесь педагогічний процес складається з нескінченного ланцюжка педагогічних ситуацій, які можуть виникати спонтанно, а можуть бути спеціально створені учнями або вчителем (з певною метою) [2].

Основна мета, яку переслідує вчитель фізичної культури у своїй діяльності, полягає в тому, щоб у процесі навчання і виховання сформувати і розвинути учня як активного суб’єкта суспільної і трудової діяльності, сформувати його особистість. Цілі педагогічного впливу завжди плануються як деякі ефекти просування, зростання, зміни особистості учня. Вчитель прагне до того, щоб сформувати в учня знання,

уміння і навички, які б дали змогу учню в подальшому самостійно керувати своєю майбутньою діяльністю [6].

Слід звернути увагу на те, що, усвідомлюючи одну й ту саму педагогічну ситуацію, вчитель може сформулювати для себе задачі трьох рівнів:

- оперативний – як відреагувати на певне порушення навчальної дисципліни;
- тактичний – як вдосконалити засоби обліку та контролю знань, активізувати пізнавальну діяльність на уроках;
- стратегічний – як виховати у дітей почуття відповідальності, організованість тощо.

Майстерність вчителя фізичної культури виявляється тоді, коли він усвідомлює педагогічну ситуацію, ставить перед собою мету та формулює педагогічну задачу. Тобто, ситуація стає задачею за умови цілеспрямованої педагогічної діяльності: педагогічна ситуація + мета = педагогічна задача [5].

Звичайно, після того, як вчитель поставив перед собою мету та сформулював педагогічну задачу, важливо цю задачу правильно розв'язати. Адже розв'язання педагогічної задачі визначає рівень педагогічної майстерності та професіоналізму вчителя.

Процес вирішення педагогічних задач, як і будь-яких інших задач, містить три основні етапи:

- 1) аналітичний, який починається з аналізу й оцінки ситуації, що склалася, і закінчується формулюванням задачі, що підлягає вирішенню;
- 2) проєктивний етап, коли плануються способи вирішення вже поставленої задачі, розробляється конкретний проєкт цього рішення;
- 3) виконавчий етап, який пов'язаний з реалізацією задуму, з практичним втіленням розробленого "проєкту" [4].

У ході педагогічної діяльності здійснюється цілеспрямована й організована взаємодія вчителя і вихованців, спрямована на досягнення визначених, спроєктованих заздалегідь змін особистості школяра. При цьому і вчитель і учень навчаються одночасно. Процес розв'язання педагогічної задачі розгортається як спільна діяльність і діяльне спілкування в системі "вихователь – вихованці". А це і є те середовище, в якому розвивається особистість дитини і особистість дорослого як вихователя [1].

Аналіз педагогічних ситуацій, ефективність розв'язання педагогічних задач, правильність прийнятих вчителем рішень великою мірою залежить від особистісних якостей педагога. Саме під час вирішення педагогічних ситуацій виявляються педагогічна спрямованість, ціннісні орієнтації, інтелектуальні, емоційні, вольові якості вчителя фізичної культури. Ці якості впливають на успішність досягнення поставленої мети та свідчать про рівень готовності педагога до творчого розв'язання педагогічних задач [3].

Метою статті є перевірка ефективності запропонованої технології формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами специфічних педагогічних ситуацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність розробленої технології формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій перевірялась у педагогічному експерименті, до якого були залучені студенти III курсу факультету фізичного виховання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. На початку і після педагогічного експерименту нами були проведені контрольні діагностичні зрізи у вигляді письмових робіт, які дали можливість простежити динаміку рівня сформованості професійного мислення в процесі розв'язання педагогічних ситуацій.

Експериментальна технологія застосовувалась у процесі вивчення основних дисциплін навчального плану. Викладачі навчальних предметів отримали детальне пояснення змісту експерименту та методичні рекомендації щодо формування специфічних умінь розв'язувати педагогічні ситуації. Оскільки запропонована технологія застосовувалась у процесі вивчення різних навчальних дисциплін, то можна говорити про комплексний вплив експериментального навчання на підготовку майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій.

Узагальнені показники динаміки рівневого зростання професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури контрольної та експериментальної груп подані в табл. 1.

Таблиця 1

Моніторинг стану сформованості професійного мислення студентів (%)

№	Рівні		Контрольна ($\bar{X}$)	Експериментальна ($\bar{X}$)	P
	Групи				
1	Оптимальний (продуктивно-творчий)	До	13,82	12,64	$\geq 0,05$
		Після	54,10	63,06	$\leq 0,05$
2	Достатній (продуктивний)	До	49,90	51,44	$\geq 0,05$
		Після	34,28	32,76	$\geq 0,05$
3	Допустимий (репродуктивний)	До	24,76	26,56	$\geq 0,05$
		Після	10,80	4,18	$\leq 0,05$
4	Критичний (інтуїтивний)	До	11,52	9,36	$\geq 0,05$
		Після	0,82	0	$\geq 0,05$

Аналіз узагальнених даних проведеного експерименту дав змогу виявити достатню ефективність розробленої технології і простежити позитивну динаміку сформованості професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури. Найбільш виразно ця динаміка простежується у студентів експериментальної групи. Контрольний зріз засвідчив, що в експериментальній групі порівняно з контрольною більш виразно зросла частка студентів з оптимальним та зменшилася з допустимим та інтуїтивним рівнями розвитку професійного мислення.

Так, в експериментальній групі оптимальний рівень розвитку професійного мислення відзначено у 63,06 % студентів проти 54,10 % у контрольній ($p \leq 0,05$), середній – 37,85 % в експериментальній проти 33,96 % в контрольній ($p \geq 0,05$). Значно зменшилася кількість студентів з допустимим рівнем розвитку професійного мислення в експериментальній групі – 4,18 % порівняно з контрольною – 10,80 % ($p \leq 0,05$). В експериментальній групі студентів з критичним рівнем мислення не встановлено, проте в контрольній групі кількість зменшилась до 0,82 % ($p \geq 0,05$).

Висновки. 1. Результати дослідження засвідчили значне підвищення показників, що характеризують рівень сформованості професійного мислення, експериментальної групи у порівнянні з контрольною.

2. Програма експерименту реалізовувалася шляхом набуття студентами практичного досвіду, оволодіння необхідними теоретичними знаннями, практичними вміннями і навичками.

3. Результати проведеного дослідження дають підстави запропонувати використання авторської технології в навчальному процесі як цілісного елемента формування професійного мислення майбутніх учителів інших профільних спеціальностей.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури. У подальшому науковий пошук варто спрямувати на розробку і набуття досвіду використання педагогічних ситуацій у самостійній роботі майбутніх фахівців з фізичного виховання.

Використані джерела

1. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2-х кн. – Кн. І. Особистісно-орієнтований підхід: теоретично-технологічні засади / І. Д. Бех – К. : Либідь, 2003. – 278 с.
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос. – Київ : Вища школа, 2004. – 417 с.
3. Карпюк Р. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Р. П. Карпюк. – Вінниця, 2005. – 20 с.
4. Кулюткин Ю. Н. Мышление учителя / Ю. Н. Кулюткин, Г. С. Сухобская. – М. : Педагогика, 1990. – 104 с.
5. Мільто Л. О. Методика розв'язання педагогічних задач: Навч. посібник. 2-ге вид., переробл. і доп. / Л. О. Мільто. – Харків : Ранок-НТ, 2004. – 152 с.
6. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 – Теорія та методика професійної освіти / Л. П. Сущенко. – Київ, 2003. – 45 с.

Pechko O. M.

MONITORING THE LEVEL OF FUTURE TEACHERS' OF PHYSICAL CULTURE PROFESSIONAL THINKING FORMATION BY MEANS OF PEDAGOGICAL SITUATIONS

The research deals with the educational issues of future teachers' of physical culture professional thinking. The articles containing information of the objectives, means and form of professional pedagogical activity in the context of community needs for educational process modernization as unique pedagogical phenomena system are continuously changing and determine the need for productive, conceptually rich, non-standard professional thinking of the teacher of physical culture. The scientific methods of analysis, synthesis, description and comparison have been used in the process of pedagogical research. Shown modern requirements to professional training of future specialists, whose professional thinking is a major symptom, which is creative. Experimental technology was used in the process of studying the basic subjects of the curriculum. At the beginning and after pedagogical experiment we have performed control diagnostic sections in the form of written works; it gave us the opportunity to trace the dynamics of the level of formation of professional thinking in the process of solving pedagogical situations. Analysis of generalized data of the conducted experiment has allowed to identify sufficient efficiency of the developed technology and to trace the positive dynamics of formation of professional thinking of future teachers of physical culture. Most clearly, this trend can be traced in the students of the experimental group. The results showed that in the experimental group compared to the control clearly increased the proportion of students with an optimal and decreased with valid and intuitive levels of development of professional thinking. It gives us a reason to suggest the use of author's technology in the educational process as an integral element of the formation of professional thinking of future teachers of other specialized professions.

Key words: professional thinking, technology, formation, pedagogical activity, pedagogical situation.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2016 р.